

Jan Zabłocki

"Przewodnik do ćwiczeń z prawa rzymskiego", Władysław Bojarski, Wojciech Dajczak, Andrzej Sokala, Toruń 1990 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 36/1-2, 247-250

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

podczas audjencji w dniu 29 X 1981, zamykające i podsumowujące kongregację plenarną.

Na końcu tomu redaktorzy zamieścili, jak zwykle, szczegółowy spis treści, w którym wyróżniono poszczególnych dyskutantów i indeks nazwisk z właściwymi odpowiednikami stron.

Celem mojej prezentacji jest przede wszystkim zasygnalizowanie tej cennej pozycji i zwrócenie uwagi na jej zawartość treściową. Zasadnicza część dzieła jest w języku łacińskim, ale również są dokumenty w języku włoskim, niemieckim, angielskim i francuskim. Oddaje ono też atmosferę i gorączkę niektórych debat. Można także ocenić zaangażowanie i kompetentność poszczególnych członków sesji. Wypada zauważyć i podkreślić samą szatę wewnętrzną i zewnętrzną dzieła. Wysoki poziom graficzny, przejrzystość, elegancja dzieła i sztywna okładka.

Trudno byłoby w krótkiej prezentacji nowowydanego tomu staraniem Papieskiej Rady d/s Interpretacji Tekstów Prawnych omawiać poszczególne kwestie, dlatego tylko je zasygnalizowano. Wydaje się jednak, że to już pozwoli zainteresowanym badaczom na zorientowanie się w problematyce i ewentualnie skorzystanie z tego dzieła. Należy polecić je osobom, które nie tylko interesują się historią rewizji kodeksu, ale też tym, którzy sumiennie i kompetentnie chcą interpretować nowy zbiór prawa.

Ks. Henryk Stawniak SDB

**Władysław Bojarski — Wojciech Dajczak — Andrzej Sokala,
Przewodnik do ćwiczeń z prawa rzymskiego
(pod redakcją Władysława Bojarskiego).
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
Skrypty i teksty pomocnicze, Toruń 1990 ss. 216**

W nauczaniu prawa rzymskiego bezpośredni kontakt studentów ze źródłami jest niezmiernie ważny, ale bez odpowiednich materiałów pomocniczych prawie niemożliwy. Dobrze więc, że ostatnio ukazują się liczne wybory źródeł tekstów łacińskich czy to same, czy wraz z komentarzem, czy też będące przypisami do podręcznika. Wśród tych wielorakich opracowań poczesne miejsce zajmuje *Przewodnik do ćwiczeń z prawa rzymskiego*, opracowany przez Profesora Władysława Bojarskiego i jego uczniów Wojciecha Dajczaka i Andrzeja Sokalę. Nie jest to mechaniczne zestawienie tekstów ilustrujących dany temat, lecz mozaika różnych problemów prawnych. Rozpoczyna ją — po krótkim wprowadzeniu (s. 3—5) — rozdział zawierający definicje i sentencje (s. 6—29). Drugi — centralny mieści kazusy, będące ilustracją poszczególnych działów prawa (s. 30—131). Dalsze rozdziały poświęcone są glosom (s. 132—138), jury-

stom i glosatorom (s. 139—170) oraz przedstawieniu przykładów czynności prawnych (s. 171—180). Aneks obejmuje systematykę Digestów Justyniańskich (s. 181—199), chronologiczne zestawienie zbiorów prawa rzymskiego (s. 199) i cesarzy rzymskich (s. 199—202), przykłady źródeł literackich istotnych dla poznania prawa rzymskiego (s. 203—212) oraz przykłady przebiegu karier urzędniczych (*cursus honorum*) (s. 212—215).

W prezentowanym *Przewodniku* brak jednolitego klucza. Definicje i sentencje zostały podane zarówno w wersji oryginalnej, jak też w tłumaczeniu polskim, co adeptom prawa niewątpliwie ułatwia życie. To samo dotyczy tekstów literackich umieszczonych w Aneksie. Do rozdziału Kazusy dołączono już tylko preparacje (podobnie jak do Głos i Przykładów czynności prawnych). Natomiast tytuły Digestów Justyniańskich przytoczono tylko w wersji oryginalnej, co w znacznym stopniu utrudnia studentom, zwłaszcza tym nie znającym łaciny (a takich jest sporo na I roku), poznanie treści tej zasadniczej części Kodyfikacji Justyniańskiej.

Co do samych preparacji można mieć zastrzeżenia. Nie zostały w nich podane podstawowe formy gramatyczne wybranych słówek łacińskich tak, by student — korzystając z ułatwienia, jakim jest niewątpliwie słowniczek — mógł je od razu w całości poznać. Należałoby przytoczyć nie tylko podstawowe formy gramatyczne, ale szerzej wyjaśnić zwroty, w których te słowa zostały użyte, jak robili to w *Handlexicon zu den Quellen des römischen Rechts* H. Heumann — E. Seckel, czy w *Słowniku łacińsko-polskim do źródeł prawa rzymskiego* T. Dydyński. W objaśnieniach można zauważyć pewne nieścisłości. Np. zwrot *noxa caput sequitur* jest tłumaczony: „skarga noksalna podąża za osobą”. Po pierwsze, sprawcą nie zawsze była osoba, bowiem *noxa* wyrządzał nie tylko *filius familias*, ale i niewolnik, a nawet zwierzę. Co do niewolnika można jeszcze dyskutować czy był on osobą, ale zwierzę w żadnym wypadku osobą nie było. Po drugie, *noxa* to nie skarga, lecz szkoda rodząca zobowiązanie, za które ponosił odpowiedzialność każdorazowy właściciel bądź zwierzchnik rodziny. Sprawca czynu odpowiadał tylko wtedy, gdy przed *litis contestatio* stał się osobą *sui iuris*.

W opracowaniu znalazł się bardzo pożyteczny rozdział o jurystach rzymskich (s. 139—167) oraz chronologiczne zestawienie prawników rzymskich (s. 167—170). Szkoda, że tylko na użytek *Przewodnika*. Może warto pokusić się i pójść dalej: wykorzystać zebrany materiał, uzupełnić i wydać — na wzór *Słownika pisarzy antycznych* A. Świerkówny — *Słownik jurystów rzymskich*. Rzecz byłaby niezmiernie pożyteczna i bardzo pomocna nie tylko do ćwiczeń z prawa rzymskiego.

W części zasadniczej, czyli w rozdziale II: Kazusy (s. 30—131), wybór kazusów, jak zawsze w takich wypadkach, może być przed-

miotem sporów. Te jednak, które się tu znalazły dobrze ilustrują złożoność problemów, przed jakimi stali juryści rzymscy. Cenne jest też wskazanie odpowiednich treściowo czy korespondujących artykułów prawa polskiego. Kazusy zostały przedstawione w następującym układzie: 1: Prawo procesowe (s. 30—37), 2: Prawo osobowe i rodzinne (s. 37—49), 3: Prawo rzeczowe (s. 49—67), 4: Zobowiązania (s. 68—105), 5: Prawo spadkowe (s. 106—131). Ogólnie można o nich powiedzieć jedno. Nie są one proste. Przedstawiają bowiem złożone konstrukcje prawne często opatrzone subtelnymi rozważaniami jurystów i ich oryginalną argumentacją. I choć nastęrczają wiele problemów i wątpliwości, to prowokują do pytań i stanowią dobry punkt wyjścia do omówienia na ćwiczeniach wielu kontrowersyjnych i dzisiaj zagadnień.

Rozdział III: Glosy (s. 132—138) zawiera kilkanaście przykładów glos. Nasuwa się jednak pytanie, dlaczego nie sporządzono rozdziału poświęconego interpolacjom. Przecież sporo z przytoczonych w *Przewodniku* tekstów uznaje się za interpolowane. Dobrze byłoby ukazać studentom i tę metodę badań źródeł. Na wykładzie, bez możliwości śledzenia tekstu, niezmiernie trudno jest przedstawić mechanizm interpolacji. Można to zrobić jedynie mając tekst przed oczyma.

Jednak najbardziej dyskusyjny jest podtytuł Aneksu: Przykłady źródeł literackich istotnych dla poznania prawa rzymskiego (s. 203—215). Już sam rzut oka na zamieszczone tam teksty Cicerona budzi szereg wątpliwości. Przytoczono jedynie 4 jego teksty i to 3 z *Topik*. Nie ma żadnego tekstu z *De legibus* czy *Orationes*, choć — moim zdaniem — są tam przekazy bardziej istotne dla poznania prawa rzymskiego. Samo zaś tłumaczenie przytoczonych źródeł wymaga wielu wyjaśnień, co zapewne było zamiarem Autorów. Z bogatego słownika Festusa przytoczono zaledwie dwa fragmenty i to o podobnej treści. A jest to przecież niewyczerpane źródło różnych definicji, określeń, wyjaśnień itp. Budzi zdziwienie pominięcie tekstów M. P. Catona, M. T. Varrona, Noniusa Marcellusa czy Valeriusa Maximusa, a zwłaszcza Aulusa Gelliusa. Jego antykwaryczne dziełko *Noctes Atticae* jest bowiem kopalnią wiedzy o wielu instytucjach prawnych dawnych Rzymian. Zamiast np. przytaczać teksty Liviusa dotyczące legend związanych z ustawą XII tablic można było przedstawić dyskusję, opisaną przez Gelliusa, między filozofem Favorinusem z Areate a prawnikiem Sextusem Caeciliusem. Dyskusja ta odbyła się mniej więcej w 900 lat po założeniu Miasta i w 600 po uchwaleniu Ustawy i dotyczyła interpretacji jej tekstu. Spór dotyczył zarówno brzmienia słów ustawy jak i oceny jej treści. I tutaj student mógłby zobaczyć jak ważna, w poznaniu instytucji prawnych, jest nie tylko znajomość tekstu samej ustawy, ale także znaczenia słów w niej użytych, zarówno w chwili jej uchwalania jak i stosowania. Przedstawienie tej dyskusji współgrałoby z metodą zastosowaną przez Autorów *Przewod-*

nika, polegającą na ukazywaniu problemów prawnych w sposób polemiczny.

Reasumując, omawiany *Przewodnik* jest cennym osiągnięciem polskiej romanistyki. Te zastrzeżenia, które wysunąłem nie mają na celu pomniejszania jego wartości. Winny być raczej zachętą nie tylko do ponownego wydania (tak by stał się on rzeczywiście dostępny dla bibliotek zakładowych i studentów), ale także do opracowania *Słownika jurystów rzymskich*, do czego jeszcze raz gorąco namawiam.

Jan Zabłocki

**Geronimo F. Reyes, The mission of the Christian Family
according to the New Code of Canon Law
(In the Light of Vatican II and selected Post-Conciliar Teachings),
Roma 1991, ss. 269.**

Kanonistyka wzbogaciła się o wartościową pracę doktorską napisaną na Uniwersytecie św. Tomasza w Rzymie, pod kierunkiem rektora tej uczelni o. Jose Castaño OP. Praca tu sygnalizowana, podejmując ważne zagadnienie posłannictwa rodziny chrześcijańskiej, charakteryzuje się logicznym i przejrzystym układem treści. Składa się z czterech rozdziałów oraz wykazu źródeł i literatury. Już objętość (23 strony) wykazu selektywnej literatury wskazuje, że jest to dysertacja poważna i jednocześnie daje wyobrażenie o temacie i jego trudności.

W pierwszym rozdziale (ss. 10—57) autor prezentuje pojęcie małżeństwa i rodziny chrześcijańskiej a także obowiązki Kościoła w stosunku do nich. Po rozważaniach wstępnych dotyczących określenia małżeństwa przez konst. *Gaudium et spes* autor omawia elementy istotne małżeństwa, przedmiot zgody małżeńskiej, akcentując szczególnie wymogi *consortium vitae*, następnie przybliża cele i istotne przymioty oraz sakramentalność małżeństwa. W dalszej części rozdziału na tle różnych definicji rodziny, stara się podkreślić specyfikę i zadania rodziny chrześcijańskiej. Zwraca uwagę na to, że rodzina chrześcijańska jest szkołą humanitaryzmu, kościołem domowym i podstawową komórką społeczną. Wreszcie w ostatniej części porusza powinności Kościoła względem rodziny w oparciu o normy kodeksowe. Zadania te są następujące: posługa słowa Bożego i sakramentów (kan. 213), troska o katechizację i nadzór ze strony duszpasterzy (kan. 774 i 776), starania o zachowanie ducha chrześcijańskiego w małżeństwie (kan. 1062), troska o młodzież, by zbyt wcześnie nie zawierała małżeństwa (kan. 1072).

Drugi rozdział (ss. 58—117) przedstawia w oparciu o różne dokumenty Kościoła, misję rodziny chrześcijańskiej. Dzieli się on na dwie części. W pierwszym z nich autor porusza zadania rodziny w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II: LG, GE, AA, GS, DH. Druga część naświetla natomiast powinności rodziny w oparciu o *Humanae*